

FORSKELLIG OPTIK, FORSKELLIG VIRKELIGHED

ANMELDELSE AF
BENNY LIHME

Tre fagbøger om døgninstitutioner for børn og unge har hver deres indfaldsvinkel og fremstillingsform, hvilket giver sig udtryk i tre forskellige opfattelser af døgninstitutionen. Det er anskuelserundervisning i "social konstruktion"; at den måde den enkelte bog vælger at se på samtidig medfører, at der er ting, som ikke ses på grund af den valgte måde at se på. Hvad sker der, når også skønlitteraturen/romanen blander sig?

Aksel Rask og Rikke Yde Tordrup
(red.):

I sku' bare ha' set mig.
Daniel N. Stern og specialpædagogik
– 27 fortællinger fra en døgninstitution.
Akademisk Forlag.
160 sider, kr. 299,-.

27 pædagogers 27 fortællinger fra døgninstitutionen Tippen i Ansager (Varde kommune) er positivt udvalgte i den forstand, at de ikke kun skal være "bedste praksis" eksempler i forhold til institutionens (gode arbejde). Fortællingerne skal samtidig afspejle institutionens teoretiske behandlingsgrundlag, som er Daniel N. Sterns teori om børns normaludvikling i de første leveår. Dette bevidst valgte snævre behandlingssyn giver en god fremstilling, hvor samspil mellem pædagog og barn i forskellige vellykkede situationer virker overbevisende på læseren.

De udvalgte eksemplariske fortællinger relateres bogen igennem til Sterns teori, som den er fremstillet og formidlet af Tippens psykolog Rikke Yde Tordrup i fem såkaldte udviklingsdomæner. Psykologen skriver i forordet, at hun har været med til at *implementere* Sterns udviklingspsykologi på døgninstitutionen. En noget firkantet tilgang til Stern, som heldigvis også viser sig at være for firkantet. Senere i bogen fremgår det, at hans teorier først og fremmest er brugt som *teoretisk referenceramme* (en del af denne psykologs storhed består i, at han konstant reviderer sine teorier – her har Tordrup valgt at være pragmatisk og bruge Sterns mere praktisk anvendelige begrebsmæssige inddeling fra 1985).

Selv om Tippen bekender sig til en psykologi med et alment udviklingspsykologisk fokus, og ikke en patologisk referenceramme som det ses i børnepsykiatrien og f.ex. ved ADHD (denne diagnose end ikke nævnes i forhold til institutionens 30 børn), så betegnes den pædagogiske praksis ikke som socialpædagogik men som specialpædagogik, der sædvanligvis forbindes med netop patologien.

Tine Egelund og Turf Böcker
Jakobsen (red.):

Døgninstitutionen.

**Modsatninger og strategier
når børn og unge anbringes.**

Hans Reitzels Forlag.
262 sider, kr. 298,-.

Antologien *Døgninstitutionen. Modsatninger og strategier når børn og unge anbringes* er til forskel fra den indefra-og-ud skrevne *I sku' bare ha' set mig* skrevet udefra-og-ind. Der er tale om en samling af resultater fra et forskningsprojekt om døgninstitutionens hverdag og vilkår, som er gennemført ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Meget af materialet er genbrug fra publikationen *Omsorg for anbragte børn og unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår*, som undertegnede anmeldte i Social Kritik nr. 120, 2009. Nyt stof er dog psykologen Ida Schwartz' udmærkede artikel "Professionelle forståelser af børns særlige behov".

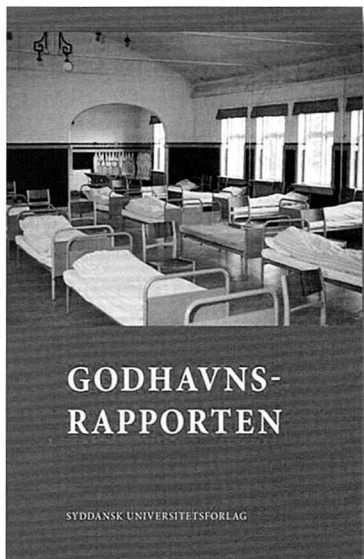
Mens skønne dyader mellem pædagoger og børn blomstrede frit i bogen fra Tippen, helt uanfægtet af døgninstitutionen som en særlig form for organisation for en samfundsmæssigt særlig udskilt kategori af børn, som "blander sig" i pædagogernes arbejde ved at påvirke hinanden, har SFI fokus på netop organisationens og børnegruppens kontraproduktive betydning. Selv om forskerne, med baggrund i sociologi og antropologi, henter deres feltarbejde data fra flere forskellige institutioner, skriver de om "institutionen" i bestemt form ental. Den faglige pointe i dette "institutionelle helhedssyn" (burde det ikke være "enhedssyn"?) har sin baggrund i en analyse af døgninstitutionen som i sin essens en modsætningsfyldt form for organisation. Dels er den funderet under den modsætning både at skulle hjælpe og kontrollere (være børne- og samfundsværn på samme tid), den skal sikre tryghed og forudsigelighed for de anbragte børn i et turbulent og uoverskueligt institutionsmiljø, hvor børnefællesskabet, og ikke barn-voksen relationen, udgør de anbragtes primære referenceramme. Døgninstitutionen er ifølge forskerne ikke bare underlagt disse kompleksiteter – som modsætninger er de "indlejret" i døgninstitutionen som anbringelsesform (uanset hvor gruppepædagogisk en metode institutionen måtte arbejde ud fra, er gruppen noget negativt).

Når man, som jeg har gjort det, læser de to bøger lige efter hinanden, er det sort-hvide billede, som danner sig nærmest karrikeret: den ene bog skildrer hvordan det gode pædagogiske arbejde i praksis er muligt, den anden at det er (næsten) umuligt. Og, ja, det er fristende som doven anmelder at konkludere, at sandheden nok ligger midt imellem ....

Min konklusion er dog nærmere, at der er både styrker og svagheder ved at bestemme sig for en bestemt måde at se på. Stern-psykologerne fremstår organisatorisk naive og idylliserende, SFI forskerne sociologiserende og analytiske uden blik for den del af kompleksiteten, som falder ud til de mulige relationers gunst. F.ex. er det påfaldende, at den essens tænkning, som ligger bag forskernes indlejnings-konklusion ikke differentierer noget mere mellem de sikrede sociale institutioner, som samfundets her-og-nu skraldespande, og så behandlingsinstitutioner med langtidsophold som Tippen. Indlejring eller ej, der er da forskelle mellem et terapeutisk miljø og en sikret institution indlejret i Dansk Folkepartis lov-og-orden politik, som kan overleve i bedste velgående, selv om disse "fængsler" til kroner

6.100 per dag/2,2 mio per år er ineffektive. SFI-forskerne gør det for let for sig selv ved ikke at differentiere mellem de sikrede institutioner, med mange ansatte uden formelle kvalifikationer¹⁹⁾, og så f.ex. et behandlingshjem beregnet for langtidsophold med veluddannet personale.

I det udviklingspsykologiske fokus er det institutionelle grundlag en næsten usynlig baggrunds kulisse, i det sociologiske fokus kvæler organisationen og dens dobbelte behandling/kontrol mandat barnet og dets interaktioner med behandlerne.

Maria Rytter:

Godhavnsrapporten.

En undersøgelse af klager over overgreb og medicinske forsøg på Dreng- og Skolehjemmet Godhavn samt 18 andre børnehjem i perioden 1945-1976.

Syddansk Universitetsforlag.

257 sider, kr. 200,-.

Et tredje fokus er *rapporten*, af fransk rapport, en nøgtern skriftlig redegørelse eller af-rapportering, som ideelt set beskriver og gengiver fakta. I Godhavnsrapporten drejer det sig ikke om børns terapeutiske behandling, men om børn som er blevet behandlet skidt. Så skidt at det betegnes som overgreb begået under ophold på Dreng- og Skolehjemmet Godhavn suppleret med punktstudier fra 18 andre børnehjem i perioden 1945-1976.

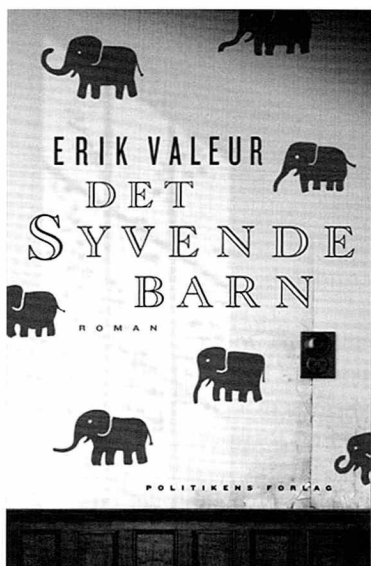
Godhavnsrapporten har form af men er, udover finansiering, ikke en statslig undersøgelse. Rapportens forfatter Maria Rytter er historiker og leder af Forsorgsmuseet i Svendborg. Et museum som siden 2001 har forsket i og formidlet børneforsorgshistorien.

Baggrunden for at klagerne over Godhavn er blevet til et særligt kapitel i historien er, at nogle tidligere anbragte drenge som pensionsmodne mænd stiftede *Foreningen Godhavnsdrene* i 2005 med Bjørn Elmquist som foreningens advokat. DR TV's dokumentarprogram "Drengehjemmet" sikrede for alvor, at denne historie blev til historie.

Rapporten fremstår solidt og baserer sig på interview med 99 personer, som kommer anonymt til orde under overskrifter som fysisk og psykisk vold, seksuelle overgreb, skolegang, kost og beklædning mv. Undtaget anonymiteten er mærkeligt nok Godhavns tilsynsførende psykiater, som der begås karaktermord på i et stort kapitel på 53 sider. Det er etisk problematisk, den døde psykiater kan jo ikke forsvare sig mod påstande om bl.a. seksuelle overgreb. De uimodsagte påstande skygger desværre for dette kapitels vigtige faglige ærinde, som er at se kritisk på, om psykiaterens diagnosticering og medicinering af nogle af drengene har været forsvarlig. En mulig debat om rollen som psykiater ved en døgninstitution kunne tænkes at have relevans for en diskussion om vore dages ADHD diagnosticering og Ritalin behandling af døgnanbragte børn og unge: er det eksakt videnskab eller "forsøg med mennesker", som det hedder i Godhavnsrapporten.

I forhold til nogle mediers fremstillinger er det værd at bemærke, at rapportens kapitel om seksuelle overgreb kun fylder seks sider, heraf én side med nogle få ret mudrede eksempler på ansattes overgreb (de andre sider handler om drengenes interne seksualitet, herunder ældre drenges overgreb på mindre drenge).

Rapporten som helhed er dyster, præget som den er af dens

Erik Valeur:
Det syvende barn.
 Politikens Forlag,
 692 sider. kr. 300,-.

kontekst bestående af forurettede tidligere anbragte, som ønsker en undskyldning og gerne erstatning fra staten. Den forrige socialminister afviste at undskylde, og de klagendes forening sætter nu liden til den nye regerings socialminister.

Historisk set følger *Godhavnsrapporten* sig til traditionen fra Peter Sabroes tid: er der begået uret mod børnene, skal sagerne frem i lyset! Det lys som altså nok engang udstiller nogle mørke sider ved de danske døgninstitutioners historie.

I det pressebrev som følger med journalisten Erik Valeurs 1,325 kilo tunge debutroman *Det syvende barn* oplyses det, at forfatteren er vokset op med en enlig mor, der i sin tid placerede ham på et børnehjem, hvor han tilbragte sine første to år. Andetsteds hedder det, at forfatteren trækker på sine egne erfaringer fra de to første leveår på et spædbarnshjem.

Hvordan Valeur, helt fakta konkret, trækker på de to første år i hans liv er uklart. Med mindre, og det er nok pointen, at det mere er nogle følelsesmæssige og psykiske eksistenshuller end fakta, det drejer sig om. Og som dukker op, bag om ryggen, i de tidligt anbragtes voksenliv. Tidligt skadet, kan man dø af savn osv?

Uanset, denne debutroman, med dens mange lag, er fascinerende læsning samtidig med, at den er et seriøst bud på adoptionens uvæsen. Det er livets første kendsgerning, at den nyfødte ikke selv har valgt sine forældre. Hvilket for nogle viser sig at være bad luck, som kun bliver forstørret i de tilfælde, hvor moderen giver barnet fra sig med henblik på adoption. Sporet i *Det syvende barn* er, at det er dobbelt bad luck at ende som adopteret (helt galt kan det gå, jvfr. også Jo Nesbø's nye krimi *Genfærd*).

Geografisk set er romanens kommandocentral, "det berømte spædbørnehjem Kongslund", lokaliseret i det nordsjællandske Skodsborg, hvor også virkelighedens/Københavns Kommunes spædbørnehjem ligger (i skrivende stund i hvert fald, Københavns Kommune har netop besluttet at lukke institutionen).

Den foruroligende titel *Det syvende barn* (meget foruroligende for dem, der har læst Doris Lessings *Det femte barn* om et umuligt-måske-ondt barn, som splitter en familie indefra) henviser til, at syv børn ved fødslen på Rigshospitalet i 1961 anbringes på spædbørnehjemmet Kongslund, inden de afhentes dér af adoptiv familier rundt omkring fra i Danmark. Dog, kun seks børn afhentes, mens det syvende bliver på institutionen som den ranke leders begavede og mystiske plejebarn. Mens de seks adopterede er uvidende om deres fortid, er det romanens suveræne plot, at det syvende barn gennem årene udvikler en storslået plan om at følge og udspionere hendes tidligere spædstue kammerater for i sidste instans at påtvinge dem sandheden om deres liv.

"Det syvende barn", privilegeret beboer på Kongslund og beskyttet af sin plejemor/forstanderinden, arbejder fokuseret og langsigtet med hemmelige besøg oppe på institutionens loftskammer, hvor hun studerer journaler og mapper fra de store adoptionsår i 1950-60'erne. Der er en god gang John le Carré i

dette plot, flot opbygget spænding om den kollektive skæbne fra fællesskabet på spædstuen i 1961 til de individuelle skæbner som voksne i 2008.

Erik Valeur vil flere ting på én gang med romanen. Således indskriver han både 00'ernes politiske og mediemæssige situation i romanen. Nogle passager giver gode associationer til Hans Scherfigs politiske satire, andre steder tænker man "kill your darlings", og er der ikke lidt for meget TV-drama a la Borgen her?

Det syvende barn er litteratur om noget, der er sket og kan ske i virkeligheden. Sammenholdt med de tre faglitterære bøger omtalt ovenfor, tilbyder romanen sig med det paradoks, at fiktion, når det kommer til den enkeltes psykologi, kan være mere virkelig end virkeligheden selv. Valeurs største bedrift er således, at han tilbyder et eksistentielt og dybdepsykologisk sprog, som troværdigt rammer, hvordan det må føles indeni af et konkret adopteret menneske. Fiktionen kan se og give ord til noget, som er usynligt for fagfolkene (hvor Valeur er dybdepsykologisk bedst i sproget, giver han associationer til Maria Wine og hendes Jægerspris baserede smertefulde erindringer som børnehjemsbarn i *Man har skudt en løve* fra 1951).

Romanen er afvisende over for de professionelle indenfor institutions- og adoptions verdenen – disse reparatører og ranke frøkener fra Mødrehjælpen, psykologer og professorer som kloger sig på og skriver bøger om "de bortkastede eksistenser" forstår ikke karakteren af de syvs rædsler.

En journalist siger et sted i romanen, at der går mindst 50.000 danskere rundt, der er blevet bortadopteret – og som aldrig har mødt deres rigtige forældre. De er næppe alle i så ulykkelig stand, som i romanen her. Der er jo tale om fiktion, til tider endog med hat og blå briller. Den samfundsrelevante og socialpolitiske dagsorden går dog ikke op i røg, den er der hele bogen igennem, og den er ikke lys i sindet.

Adopterede børn er født ind i en omvendt, besynderlig verden, hvor den biologiske mor har forkastet sin kærlighed til barnet, og en vildfremmed kvinde har givet dem sin kærlighed i stedet – en ejendommelig, skrøbelig balance, der ikke skal ret mange uforudsete hændelser til at forstyrre. En passage fra bogen men måske også forfatterens pessimistiske syn på adoption?

*) I fagbladet *Socialpædagogen* (nr. 11, 27. maj 2011) fremhæver to af de medvirkende pædagoger, at bogen skal rette op på det forvrængede billede af døgninstitutioner, som nogle tv-dokumentarudsendelser efter deres mening har afstedkommet (der tænkes formodentlig på dels TV2 serien "Forbandede Ungdom" i seks afsnit fra Bøgholt i 2003 og DR1 serien "Kæft, trit og knus" fra behandlingshjemmet Schuberts Minde i fem afsnit i 2010).

**) Nærmest absurd bliver det, hvis vi inddrager de sikrede institutioners driftsherre, Regionerne, i den komparative analyse. I Regionernes kvalitets opfattelse af deres egne institutioner er der tale om "højt specialiseret socialpædagogisk arbejde" på de sikrede institutioner, en virkelighedsopfattelse som målt ud fra SFI-undersøgelsens konklusioner må siges at være psykosener og uden forankring i virkeligheden. Måske er denne overbuds retorik en afværgemekanisme overfor forskernes kritiske undersøgelser. Mødes de to parter overhovedet? Helt karikeret bliver det, når institutionsejerne bestiller og får lavet deres egne tilfredsheds undersøgelser ved at sende spørgeskemaer til de unge anbragte, som viser sig at være forbausende tilfredse med at være spærret inde. Lad os håbe, at der er hold i disse selv promoverende konklusioner, for sagen er jo, at de unge sidder længere og længere på de sikrede institutioner (gælder især unge under 15 år). I 2000 var unge spærret inde i gennemsnit 37 dage, et tal der var steget til 59 dage i 2010 (63 dage for de under 15 årige).